

Zbornik Instituta za kriminološka
i sociološka istraživanja
2018 / Vol. XXXVII / 2 / 29-44
Originalni naučni rad
UDK: 343.85:314.151.3(497.11)
364-56(497.11)

FAKTORI NEPRIJAVLJIVANJA NASILJA NAD ŽENAMA I DECOM U PRIHVATNIM I CENTRIMA ZA AZIL U SRBIJI*

Sladjana Jovanović*
Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu

U radu su predstavljeni razlozi neprijavlivanja nasilja nad ženama i decom u prihvatnim i centrima za azil, o kojima svedoče i rezultati nedavno sprovedenog empirijskog istraživanja u organizaciji NVO Atina. Izveštaji Evropske komisije, Državnog sekretarijata Sjedinjenih Američkih Država (U.S. Department of State), ali i Zaštitnika građana, kao i nevladinih organizacija ukazuju na prisustvo rodno zasnovanog nasilja u migrantskoj/izbegličkoj populaciji u Srbiji (od 2015. godine do danas) na koje se neadekvatno odgovara. Nasilje se ne prepoznaje i/ili neprijavljuje, te izostaje adekvatna reakcija koju je država dužna da obezbedi u skladu sa međunarodnopravnim zahtevima i preporukama kako bi zaštitila žrtve i sankcionisala učinioce. Ne prepoznaju se žrtve trgovine ljudima niti se prijavljuje nasilje u porodici, za šta se najčešće okrivljuju upravo same žrtve koje neće ili ne smeju da govore o sopstvenoj viktimizaciji. Ovakav pristup je opterećen predrasudama vezanim za različitost u kulturnim i religijskim obrascima, a neretko se oslanja i na „najbolje namere“ onih koji bi trebalo da reaguju u skladu sa međunarodnopravnim i domaćim pravilima koja ne poznaju razliku između domicilnog stanovništva i migranata kada je u pitanju zaštita od nasilja.

KLJUČNE REČI: žrtve / žene / deca / migranti / izbeglice / rodno zasnovano nasilje

* Ovaj rad predstavlja rezultat rada na projektu *Kriminal u Srbiji: fenomenologija, rizici i mogućnosti socijalne intervencije* (47011), koji realizuje Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, a koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja RS.

* E-mail: sladjana.jovanovic@pravnofakultet.rs

1. UVOD

Velika migrantska kriza sa kojom se Evropa suočava, sa vrhuncem 2015. godine, stavila je na probu velike proklamacije u vezi sa poštovanjem ljudskih prava i humanošću. Mediji koji su govorili o talasima, rojevima i hordama migranata govorili su zapravo o odnosu prema ljudima (Brunovskis, Surtees, 2017: 8) koji beže od rata i progona u svojim zemljama, kao o jednom bezličnoj i velikoj katastrofi koja pogađa evropske države. Sam pojam migrant već zamagljuje suštinu, jer je suviše uopšten, lišen emotivne, humane konotacije koju poseduje pojam izbeglice, a ljudi na granicama evropskih zemalja, pa tako i Srbije, jesu upravo, u većini, izbeglice. Ne prosto stranci, ne migranti koji i ilegalno prelaze granicu, već izbeglice, ljudi koji beže od nevolje i traže pomoć i zaštitu¹ i kojima pripadaju prava koja se moraju poštovati. Među njima, posebno ranjivi jesu žene i deca, kategorije kojima se poklanja posebna pažnja u svim međunarodnopravnim dokumentima posvećenim borbi protiv diskriminacije, trgovine ljudima i nasilja – što su neodvojivo povezani, isprepleteni fenomeni. Kada se sa ovom osetljivošću (po pitanju rodne pripadnosti, odnosno uzrasta, ali i pripadnosti određenoj kulturi koja toleriše nasilje prema ženama i deci) poveže osetljivost migrantskog, odnosno izbegličkog statusa, jasno je koliko pažnje bi sistem trebalo da pokloni ovim ljudima, što, prema rezultatima istraživanja (Morača, 2014; Jovanović, 2016; Maksimović, 2017; Marković, Cvejić, 2017, Beogradski centar za ljudska prava, 2017) nije (bio) slučaj.

Na problem neprepoznavanja i neprijavlivanja naročito kompleksnog oblika diskriminacije i nasilja – trgovine ljudima u migrantskoj/izbegličkoj populaciji (a o vezi između migracija i trgovine ljudima, te osetljivosti žena i dece u tom kontekstu nema potrebe ni govoriti) ukazuju i izveštaji Državnog sekretarijata Sjedinjenih Američkih Država (U.S. Department of State, 2016: 329. i 2017: 350) i Evropske komisije o napretku Srbije za 2016. godinu (European Commission, 2016: 17). Naime, u Srbiji od 2012. godine opada broja identifikovanih žrtava trgovine ljudima², što otvara pitanje efikasnosti sistema, naročito u vreme najoštrije migrantske krize, zbog čega je naglašena potreba za proaktivnim pristupom u identifikaciji žrtava, posebno u migrantskoj i izbegličkoj populaciji (deca bez pratnje su izdvojena kao naročito osetljiva kategorija). I Grupa eksperata Saveta Evrope koja prati implementaciju Konvencije Saveta Evrope o

¹ O socio-demografskim karakteristikama ljudi koji su 2015. godine prolazili kroz Srbiju, videti: Ćirić, J., Knežić, B. (2016) Migranti kroz Srbiju: na putu opstanka. U: Ćirić, J., Knežić, B. (prir.) *Migranti na raskršću ili bespuću zemlje Srbije*. Beograd: Institut za uporedno pravo, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Regionalno predstavništvo Ruske humanitarne misije na Balkanu, str. 267-278.

² Prema podacima Centra za zaštitu žrtava trgovine ljudima: u 2015. godini je identifikovano 40 žrtava (od toga jedna žrtva iz Sirije, jedna iz Ukrajine i jedna iz Federacije BiH); u 2016. godini je identifikovano 55 žrtava (dve iz Nepala, dve iz Albanije, jedna iz Avganistana, jedna je apatrid); u 2017. godini su identifikovane 43 žrtve (tri sa stranim državljanstvom – Avganistan, Makedonija, Crna Gora), <http://www.centarzztlj.rs/index.php/statistika> (pristupljeno 20. 8. 2018). Videti i: Komesarijat za izbeglice i migracije, Migracioni profil RS za 2015. godinu, str. 53. i Migracioni profil za 2016. godinu, str. 56.

borbi protiv trgovine ljudima (GRETA)³ u svom izveštaju usvojenom 2017. godine izražava zabrinutost u vezi sa „smanjenjem napora da se žrtve identifikuju, jer je državne organe, naročito graničnu policiju preplavila migrantska situacija”, te se procenjuje da je obim trgovine ljudima u Srbiji daleko veći od broja identifikovanih žrtava (GRETA, 2018: 7).

Moglo bi se zaključiti da je sistem ove ljude prepoznavao više kao uljeze i prestupnike (a ne kao moguće žrtve i titulare prava) o čemu govori i podatak o praksi prekršajnog kažnjavanja izbeglica zbog nezakonitog ulaska i boravka u Srbiji i o kršenju njihovih prava na pravično suđenje. Ovu praksu je kritikovao Komitet UN protiv torture istakavši u Zaključnim zapažanjima iz maja 2015. godine da se veliki broj potencijalnih tražilaca azila kažnjava zbog nezakonitog boravka u Srbiji (u 2015. godini je kažnjeno 15710 stranaca (Maksimović i dr., 2017: 21-22)) u postupcima u kojima im se ne omogućava besplatna pravna pomoć niti im se posredstvom prevodilaca daje informacija o mogućnosti traženja azila u Srbiji i o riziku proterivanja⁴. Takođe, indikativan je i podatak da je u prva dva meseca ove godine (prema podacima Ministarstva unutrašnjih poslova i Centra za zaštitu i pomoć tražiocima azila) 1021 osoba izrazila nameru da traži azil u Srbiji, a samo njih pet ga je i dobilo (Tanjug, 4. 4. 2018), što su podaci koji stavljaju znak pitanja na azilnu zaštitu i eventualne propuste u njenom funkcionisanju, te reaktuelizuju zaključak iznet u istraživanju problema sa kojima se susreću azilanti da su propisi i praksa zarobljeni ciljem i politikom (Knežić, Vidanović, 2011: 437).

Situacija je u poslednje vreme bitno drugačija - zatvaranje granica, odnosno presecanje humanitarne rute onemogućava ove ljude da napuste Srbiju⁵, ali i državu da poseže za argumentom da nije u stanju da ispoštuje sve svoje obaveze zbog velikog migratornog pritiska i fluktuacije ljudi koji samo tranzitiraju kroz Srbiju i koji se doživljavaju kao uljezi, „drugi” i „drugačiji”. Ali, da li se praksa u postupanju prema njima promenila?

2. NASILJE PREMA ŽENAMA I DECI U IZBEGLIČKOJ POPULACIJI: OSVRT NA NAJNOVIJA ISTRAŽIVANJA

Da su žene i deca, posebno deca bez pratnje, naročito ugrožene kategorije kada je u pitanju viktimizacija trgovinom ljudima i drugim oblicima (rodno zasnovanog)

³ Više o GRETA: <https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/greta> (pristupljeno 10. 9. 2018.)

⁴ Committee against Torture, Concluding observations on the second periodic report of the Republic of Serbia, <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPPrICAqhKb7yhskPzZ7qqLIMiSsYYpjvQncppZ1Nq6xPjYePRKLFQ1ZNSnmJYaSrGl46Ce2sCAjC%2B1rN3YxuxGle rpjPEnzqCgPcH4QoyqHapeitU7cDyxfXf> (pristupljeno 14. 8. 2018.)

⁵ Prema podacima UNHCR u avgustu 2018. godine broj izbeglica i migranata se povećao u odnosu na prethodni mesec i iznosio je 3900 ljudi, a od tog broja 3300 je smešteno u prihvatnim i centrima za azil. (Beogradski centar za ljudska prava (2018) Izbeglička situacija u Srbiji u avgustu 2018. godine, dostupno na: <http://azil.rs/> (pristupljeno 1. 9. 2018.)

nasilja, te da zahtevaju posebnu pažnju aktera u sistemu zaštite i senzitivn pristup pri pružanju pomoći i podrške i osmišljavanju programa integracije, govore rezultati istraživanja NVO Atina⁶ iz 2017. godine. Tako je 74,5% ispitanica (žena i devojčica izbeglica) u ovom istraživanju izjavilo da je preživelo neki oblik fizičkog ili seksualnog nasilja (u zemlji porekla, prilikom putovanja, ali i tokom boravka u Srbiji), kao i nemogućnost slobodnog izbora partnera, dok je njih 77,1% svedočilo o nasilju nad drugim ženama i devojčicama (Marković, Cvejić, 2017:33). Nasilnici su najčešće bili partneri, drugi članovi porodice, ali ih je bilo i među zaposlenima u pomažućim profesijama i najčešće nisu sankcionisani (Ibid, 8). Takođe, većina žena (čak 80% njih) nije svesna da je nasilje u Srbiji i drugim evropskim državama zabranjeno zakonom (Ibid, 35).

Zaštitnik građana, odnosno Nacionalni mehanizam za prevenciju torture⁷ je prilikom poseta centrima uočio niz nepravilnosti u postupanju kada je u pitanju (ne)prepoznavanje i (ne)prijavlivanje nasilja, te je izneo i svoje preporuke za otklanjanje uočenih nedostataka i pokrenuo postupak kontrole i zakonitosti rada odgovornih (Zaštitnik građana, Nacionalni mehanizam za prevenciju torture, 2016: 9 i 12; 2017: 6).

Zbog svega o čemu je bilo reči kada je u pitanju odgovor države na zaštitu ljudskih prava migranata i izbeglica (naročito na zaštitu od rodno zasnovanog nasilja), novo istraživanje koje je sprovedeno u organizaciji NVO Atina⁸ je od izuzetnog značaja za sve one koji su angažovani u pružanju pomoći i zaštite migrantima/ izbeglicama, naročito onima koji se nalaze u prihvatnim i centrima za azil. Istraživanje je sprovedeno za period od 2015. do kraja 2017. godine, a podaci su prikupljeni i putem vođenja intervjua sa predstavnicima relevantnih subjekata uključenih u pružanje pomoći migrantima/izbeglicama (Komesarijat za izbeglice i migracije, Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima, centri za socijalni rad, nevladine organizacije, policija, javno tužilaštvo). U fokusu su bili gradovi: Beograd, Sremska Mitrovica, Šid i Vranje, a jedno od pitanja se odnosilo upravo na razloge neprepoznavanja i neprijavlivanja rodno zasnovanog nasilja.

3. NEPREPOZNAVANJE I NEPRIJAVLJIVANJE NASILJA

Država Srbija je uspostavila postupak prepoznavanja, odnosno identifikacije u slučaju žrtava trgovine ljudima i od osnivanja, 2012. godine glavna uloga u tome pripada Centru za zaštitu žrtava, odnosno Službi za koordinaciju zaštite žrtava

⁶ Videti: Udruženje građana za borbu protiv trgovine ljudima i svih oblika rodno zasnovanog nasilja – Atina, <http://www.atina.org.rs/> (pristupljeno 1. 9. 2018.)

⁷ Zakonom o dopuni Zakona o ratifikaciji Opcionog protokola uz Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka („Službeni glasnik RS”, br. 7/2011), propisano je da Zaštitnik građana obavlja poslove Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture. Više o tome: http://npm.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=613&Itemid=102 (pristupljeno 17. 8. 2018.)

⁸ Reč je o istraživanju odgovora Republike Srbije na trgovinu ljudima i rodno zasnovano nasilje u migrantskoj i izbegličkoj populaciji u čijem sprovođenju je učestvovala i autorka ovog rada.

trgovine ljudima⁹. Međutim, broj identifikovanih žrtava trgovine ljudima, pa i broj potencijalnih žrtava za posmatrani period, imajući u vidu ukupan broj migranata od početka krize (preko milion ljudi) sasvim je zanemarljiv i ukazuje da sistem ne funkcioniše¹⁰. Najčešće opravdanje (koje su ispitanici iz državnog sektora davali) jeste već dobro poznato – sistem i nije mogao da funkcioniše pod takvim pritiskom, nije bilo vremena za reagovanje, nema prevodilaca ili su neprofesionalni, a ni same žrtve nisu htele ili bile u prilici da prijave sopstvenu viktimizaciju.

Sa druge strane – nevladin sektor ističe da je jedan od problema neadekvatna saradnja i neuključivanje nevladinih organizacija u proces identifikacije. Ističe se da nevladine organizacije imaju samo obaveze, a ne i prava – ne konsultuju se u procesu identifikacije, ne dobijaju finansijsku pomoć za pružanje usluga na koje se pretpostavljene ili identifikovane žrtve upućuju. S tim u vezi treba odmah podsetiti da prema Konvenciji Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima¹¹ država mora da obezbedi da nadležni državni organi i institucije saraduju sa nevladinim organizacijama i drugim pripadnicima civilnog društva (čl. 35), da osigura da različiti organi u postupku identifikacije žrtve saraduju i sa nadležnim organizacijama za podršku, kako bi žrtve bile identifikovane u postupku koji na odgovarajući način uzima u obzir poseban položaj žena i dece žrtava (čl. 6). Međutim, na konferenciji „Partnerstvom u borbi protiv trgovine ljudima i svih oblika rodno zasnovanog nasilja” koju je NVO Atina organizovala 12. juna 2018. godine, predstavnica Centra za zaštitu žrtava trgovine ljudima istakla je interesantan podatak da ni sada kada se izbeglice duže zadržavaju u Srbiji nema prijava za identifikaciju, odnosno njihov broj je zanemarljiv – samo pet (do juna 2018. godine) u odnosu na broj migranata/izbeglica i okolnosti koje ovu grupu čine naročito ranjivom kada je u pitanju viktimizacija ovim oblikom nasilja.

Na teškoće u prepoznavanju žrtava, odnosno na tehnike kojima se pojedinci služe kako bi lakše stigli na željeno odredište, a koje uključuju i radnje koje ulaze u okvire trgovine ljudima, ukazuje sagovornik iz Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja: *Primećeno je da žene govore da su udate za svoje saputnike, a u stvari su kupljene u Turskoj ili Grčkoj kako bi „porodica” lakše došla na listu za prelazak u Mađarsku. Postoje indicije da žene na taj način otplaćuju svoj put. Postoji sumnja da ima i kupljene dece. Radi se o potencijalnim žrtvama trgovine ljudima koje je potrebno prepoznati.*

⁹ O mehanizmu identifikacije (upućivanja) pre osnivanja Centra za zaštitu žrtava trgovine ljudima, više u: Jovanović, S., Savić, M. (2008) *Nacionalni mehanizam upućivanja žrtava trgovine ljudima u Srbiji*, Beograd: Atina.

¹⁰ Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije, u posmatranom periodu nije zabeležilo nijedan slučaj krivičnog dela trgovine ljudima čija je žrtva iz migrantske ili izbegličke populacije¹⁰, a jedan od razloga može biti i to što policija nije utvrdila osnovne sumnje u pogledu postojanja krivičnog dela u slučajevima identifikovanih žrtava (pod pretpostavkom da je dobila informacije od Centra za zaštitu žrtava trgovine ljudima ili od nekog drugog). Ministarstvo unutrašnjih poslova RS, Kabinet ministra, je dostavio tražene podatke u junu 2018. godine (uz dopis 01 Broj 3176/18 – 5 od 1. 6. 2018. godine)

¹¹ Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima, „Službeni glasnik RS - Međunarodni ugovori”, br. 19/2009.

Kao problem u vezi sa prepoznavanjem žrtava trgovine ljudima (pa i drugih dela rodno zasnovanog nasilja) Nacionalni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima je istakao problem dosadašnjeg nejedinstvenog reagovanja policije na trgovinu ljudima i druge oblike nasilja (koji će biti rešen izmenom sistematizacije rada u policiji): *Sistem odgovora na trgovinu ljudima je bio vezan za graničnu policiju, a sada je, po novom, vezan za kriminalističku policiju. Nije postojala jedna organizaciona jedinica koja bi koordinisala taj operativni rad. Zato su 15. marta formirani timovi i naloženo je da jedinica za borbu protiv organizovanog kriminala koordiniše svim tim timovima u 27 policijskih uprava. Tako se postiže jedinstvo u operativnom radu i dobro je što prelazimo u kriminalističku policiju. Danas su svi oblici trgovine ljudima toliko povezani sa nekim drugim delima, da je granična policija ostala bez mogućnosti da efikasno istražuje pojedine oblike.*

Sve što je izneto u vezi sa prepoznavanjem žrtava trgovine ljudima stoji i kada su u pitanju žrtve drugih oblika rodno zasnovanog nasilja. Većina sagovornika (naročito iz državnih organa) apostrofira period kada je migrantska kriza bila na vrhuncu, te se neprepoznavanje žrtava i sledstveno nereagovanje pravda nemanjem vremena i resursa u takvoj, haotičnoj situaciji kada je ogroman broj ljudi prelazio granicu i teritoriju Republike Srbije. Međutim, problem je to što se situacija bitno ne menja ni sada kada nema takvog pritiska i kada ljudi ostaju duže na teritoriji Srbije. Sagovornice iz nevladinog sektora kažu: *U redu, nekada je to zaista bilo haotično, sistem je bio opterećen, nespreman, nije bilo indikatora, ali mi nije jasno zašto je to slično i sada, ništa se značajno nije poboljšala situacija...Ali i kada smo bili prošle godine u centrima, govorili su da nije bilo slučajeva nasilja u porodici, već je bilo samo sitnih svađa ili neko kaže – to je njihova privatna stvar.*

Prema podacima Ministarstva unutrašnjih poslova u posmatranom periodu i u prostornom okviru su izvršena sledeća krivična dela na štetu migranata¹²: nasilje u porodici (čl. 194 KZ) – 2 dela 2017. godine; nedozvoljene polne radnje (čl. 182 KZ) – jedno delo 2016. godine; silovanje (čl. 178 KZ) – jedno delo 2017. godine. Interesantno je to što su sva dela izvršena na teritoriji Sremske Mitrovice.

Broj evidentiranih i prijavljenih slučajeva rodno zasnovanog nasilja i nasilja prema detetu u posmatranom period u prihvatnim (dalje: PC) i centrima za azil (dalje: AC)¹³ je veoma mali i kreće se u rasponu od jednog slučaja (PC Vranje, PC Bujanovac) do najviše osam (AC Krnjača). U PC Adaševci je evidentirano 5 slučajeva, a u PC Principovac 6, dok je u PC Preševo taj broj 2. Najčešće je po sredi bilo partnersko nasilje – prema ženi, ali je bilo i nekoliko slučajeva zanemarivanja i zlostavljanja maloletnog lica. U većini slučajeva pokrenut je krivični postupak, ali se u jednom slučaju stvar okončala prebacivanjem nasilnika u drugi centar, a u jednom slučaju (PC Vranje) pokrenuta je parnica za

¹² Dakle, ne može se tvrditi da se u svim slučajevima radi o delima čije su žrtve ženskog pola ili deca, ali brojke su same po sebi indikativne i govore o nefunkcionisanju sistema.

¹³ Podaci su dobijeni od Komesarijata za izbeglice i migracije, s tim što se s obzirom na formu u kojoj su dostavljeni ne mogu najjasnije protumačiti.

zaštitu deteta od nasilja. U dva slučaja (PC Adaševci) žene su bile označene kao učinioci zanemarivanja deteta. PC Obrenovac navodi da nije bilo nikakvih slučajeva, jer se radi o centru u kome su smešteni samo muškarci samci, među kojima je bilo tuče, u oko desetak slučajeva.

Kakvi god bili izvori informacija i podaci koji su dostavljeni od strane državnih organa, jasno je da je broj evidentiranih/prijavljenih događaja sa elementima rodno zasnovanog nasilja i nasilja prema deci u populaciji migranata i izbeglica neobično mali. Upadljiv je raskorak između navedenih brojeva i onih o kojima izveštavaju nevladine organizacije čiji su predstavnici prisutni u prihvatnim centrima i angažovani u pružanju različitih oblika pomoći¹⁴. Ni u jednom slučaju u posmatranom periodu (a i do trenutka intervjuisanja predstavnice Kancelarije za azil, 16. aprila 2018.) nije odobren azil po osnovu rodno zasnovanog nasilja, odnosno straha od progona po tom osnovu.

Jasno je dakle, da nema proaktivnog pristupa u prepoznavanju žrtava i da se od žrtve očekuje da prijavi sopstvenu viktimizaciju, ali i da istraje u postupku koji bi se eventualno razvio po njenoj prijavi. Takođe, stare predrasude koje opterećuju fenomen nasilja u porodici (i u domicilnoj populaciji) su i te kako jake – “to je njihova/porodična stvar”, “to je druga kultura”, “takvi su im običaji”, bez obzira na to što se neprekidno ulažu naponi da se na pravi način reaguje na ovaj oblik nasilja, bez ikakve tolerancije. Ispada, da je sistem sam procenio da je važnije poštovanje tuđe kulture, religije i običaja koji podržavaju nasilje od konvencija, zakona i velikog broja protokola koji zagovaraju netolerisanje nasilja, bez obzira na kulturne, religijske, običajne norme¹⁵. Ili su u pitanju izgovori?

4. RAZLOZI/OPRAVDANJA ZA NEPRIJAVLJIVANJE NASILJA

Najvažniji faktor nedostatka saznanja o slučajevima trgovine ljudima ili drugih oblika rodno zasnovanog nasilja, prema većini predstavnika državnih organa jeste neparticipativnost žrtve, odnosno neprijavlivanje nasilja od strane žrtve, s tim što se kao razlozi za to najčešće navode kultura, tradicija, religija, ali, kao

¹⁴ NVO Atina izveštava o svojim prijavama/sumnjama: tokom 2015. godine dve prijave (Zaštitniku i hitnoj pomoći) za slučaj avganistanskog dečaka koji je teško telesno povređen boravio u Beogradu, a potom nestao; tokom 2016. godine – 12 prijava (1 prijava Centru za zaštitu žrtava trgovine ljudima i 11 policiji); dve prijave za seksualno zlostavljanje maloletnog lica, fizičko nasilje – 5 prijava, pretnje – 2 prijave, trgovina ljudima – 1, seksualno uznemiravanje i ucena žene – 1, obljava nad detetom, nasilje u porodici, nezakoniti brak sa maloletnim licem – 1 prijava; tokom 2017. godine podneta je ukupno 21 prijava, od čega 18 pisanim putem, tri putem telefona, a za sledeća dela: silovanje maloletnog lica – 1, fizičko nasilje - 2, pretnje - 2, trgovina ljudima - 6, nasilje u porodici - 10. Ukupno 28 dopisa je upućeno relevantnim državnim organima, a dobijeno je samo 9 odgovora, što upućuje na neadekvatnu saradnju između aktera iz sistema zaštite žrtava.

¹⁵ Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici u čl. 12. st. 5 predviđa (kao opštu obavezu) obezbeđivanje da kultura, običaji, religija, tradicija ili tzv. čast ne budu opravdanje za bilo koji oblik nasilja obuhvaćen Konvencijom. Zakon o potvrđivanju Konvencije SE o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, „Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori“, br. 12/2013.

veoma bitan, pa i najvažniji - strah od nemogućnosti nastavka puta, te ekonomski razlozi (jer se radi o ženama koje ekonomski zavise od svojih partnera). Sagovornica iz Komesarijata za izbeglice i migracije kaže: *Rodno zasnovano nasilje je osetljiva tema.... Oni su druga kultura, drugačije gledaju na to. Do sada nije bilo nekih velikih događaja. Sitnih sigurno ima i oni se rešavaju na dnevnom nivou i institucije uvek reaguju...Po mom iskustvu, oni i ne prijavljuju da se ne bi zadržali u Srbiji... Čak i u drugim slučajevima- žena se porodi i odmah ode, čim se otvori mogućnost... Dakle, i kada su žrtve, to se zataji da bi što pre otišli. Osnovni cilj od koga ne odstupaju jeste odlazak.*

Predstavnici nevladinog sektora posebno ističu nepoverenje žrtve u državne organe, kao i nesenzitivnost onih koji sa njima rade i njihovu needukovanost, nespremnost, pa i nezainteresovanost da se bave ovim slučajevima, da osnažuju žrtve ili da na drugim dokazima zasnuju svoju prijavu, te da se sami više angažuju u prepoznavanju viktimizacije i prevenciji nasilja. *Zaposleni u centrima i drugim državnim organima (centri za socijalni rad, policija, tužilaštvo, pa i sud) često okrenu glavu i zanemaruju slučajeve nasilja upravo zbog toga što je to “normalno” u “tim takvim, drugim kulturama”, a “svi oni žele da odu odavde, a ne da se vuku po policiji i sudu”... Postoje određeni stereotipi u ponašanju koje i naše društvo poznaje, kroz taj patrijarhalni obrazac ponašanja, koji je još izraženiji kod migranata. Rigidnije su postavljene rodne uloge i mnogo više prihvaćenije nego kod nas, te se sve to na kraju podvodi pod stvar njihove kulture, načina života, što je neprihvatljivo.*

Od kako je Mađarska od septembra 2015. godine zatvorila svoje granice i počela veoma restriktivno da odobrava ulazak izbeglicama i da ih usmerava na samo jedan granični prelaz, na Horgošu, započela je borba izbeglica i migranata da dospeju na takozvanu „mađarsku listu”. Naime, česti su navodi sagovornika da žene, upravo zbog straha da neće biti stavljene na tu listu ili da će sa iste biti skinute, ako napuste muža nasilnika, odlučuju da trpe nasilje ili da se vrate nasilniku. Sagovornica iz nevladinog sektora kaže: *Žene se najčešće plaše da će ako prijave nasilje to uticati na njihov put dalje. To je prvo pitanje: Šta će biti sa listom ako njega prijavim, ako nas razdvoje? Žene se boje da će prijava uticati na taj broj koji su dobile na listi. Druga vrsta zabrinutosti je ko će to meni da finansira? Novac je najčešće kod muža. A nije da baš imaju i poverenja u naš sistem. Žene iz Avganistana se udaju jako, jako mlade, nisu imale izbor, potpuno su depersonalizovane i sebe ne doživljavaju kao osobu koja ima prava, potrebe, želje.*

Kada se žrtva i odvaži da prijavi nasilje, to u većini slučajeva čini pod uslovima koji ne obezbeđuju poverljivost i brzu zaštitu. Kao osnovni problem je istaknuto da postojanje nepisanog pravila da žrtva prijavu mora da podnese preko uprave centra, te da je praktično prinuđena da čin prijavljivanja učini vidljivim i sebe odmah izloži opasnosti, kako od nasilnika tako i od porodice ili lica u čijoj pratnji putuje. S tim u vezi je bila preporuka Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture upućena Komesarijatu za izbeglice i migracije, posle posete centrima u Principovcu, Adaševcima i Šidu 2016. godine - da u pomenutim centrima

obezbedi posebnu kancelariju za obavljanje poverljivih razgovora migranata sa stručnim licima koja pružaju psihološku pomoć, što je od izuzetnog značaja za pripadnice svih osetljivih grupa, uključujući i žene žrtve nasilja u porodici, kako bi ženskoj osobi koja je angažovana kao psihološkinja mogli u privatnosti da kažu sa čim se suočavaju (Zaštitnik građana, NMPT, 2016: 9).

Problem se usložnjavao i primenom očigledno pogrešnih tehnika utvrđivanja okolnosti slučaja, jer su se razgovori prilikom registracije, izdavanja potvrde, kada se radilo o porodicama, obavljali sa muškarcem „glavom porodice” ili „vođom puta”, tako da su se dodatno smanjivale šanse da se nasilje prepozna. Dobro je što prema odredbama novog Zakona o azilu i privremenoj zaštiti¹⁶ (čl. 16) osobe ženskog pola u pratnji muškarca podnose zahtev i daju izjave odvojeno od svojih pratilaca/partnera.

Veoma je sporno i pravilo Standarnih operativnih procedura za postupanje u slučajevima rodno zasnovanog nasilja tokom kriznih situacija (dalje: SOP) na čiju primenu (iako nisu stupile na snagu!) se pozivaju naročito predstavnici državnog sektora. U SOP-u su na jasan i pravilan način opisani načini postupanja sa žrtvom, njena specifičnost, posebno u izbegličkoj i migrantskoj populaciji, da bi u delu koji se odnosi na postupanje policije i krivično gonjenje došlo do odstupanja u odnosu na pozitivno-pravna rešenja¹⁷. Naime, predviđeno je da će „policija u velikom broju slučajeva uputiti događaj na nacionalni pravosudni sistem, ali isključivo ako žrtva za to da svoj pristanak zasnovan na informacijama”. Ovo znači da bez pristanka žrtve i informacija koje ona pruži neće ni biti pokrenut postupak. Ovo je u direktnoj suprotnosti sa domaćim krivičnim zakonodavstvom i potvrđenim međunarodnim konvencijama koje govore o pravima žrtava krivičnih dela sa elementima nasilja. Krivični postupci se pokreću po službenoj dužnosti i obaveza je policije i tužilaštva da prikuplja dokaze i tek na kraju tužilac može da izvrši procenu u vezi sa daljim ishodom krivičnog gonjenja (osim u slučaju kada je reč o delu za koje se ne goni po službenoj dužnosti).

Zatim se u delu koji je posvećen krivičnom gonjenju navodi da žrtva prijavljuje da želi da obavi poverljiv razgovor na glavnom policijskom šalteru u prihvatnom centru ili drugom privremenom skloništu za strance. Moguće je da su upravo ovako ustanovljene procedure i poslužile da se uvede pravilo da žrtve događaje nasilja prvo prijavljuju preko uprava prihvatnih centara, jer sve manji broj centara ima redovnu policijsku službu, te se nameće zaključak da su moguće situacije u kojima uprave centara ne reaguju na adekvatan način na prijavljena ili uočena nasilja, te da veći broj događaja ne bude prijavljen policiji.

¹⁶ Zakon o azilu i privremenoj zaštiti, „Službeni glasnik RS”, br. 24/2018.

¹⁷ Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, „Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori”, br. 12/2013 (čl. 55); Krivični zakonik, „Službeni glasnik RS”, br. 85/05, 88/05 - ispr., 107/05 - ispr., 72/09, 111/09, 121/12, 104/213, 108/14 i 94/2016; Zakonik o krivičnom postupku, „Službeni glasnik RS”, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 i 55/2014; Zakon o sprečavanju nasilja u porodici, „Službeni glasnik RS”, br. 94/2016.

Još jednom valja istaći da je obaveza države da preduzme sve razumne mere u sprečavanju kršenja ljudskih prava, kao i da u situaciji kršenja istih preduzme delotvornu istragu, identifikuje učinioca i izrekne mu odgovarajuću sankciju. Prema preporukama komiteta Ujedinjenih nacija koji se staraju o poštovanju ljudskih prava, države tu svoju obavezu moraju da ispunjavaju sa velikom posvećenošću i dužnom pažnjom. Svako nečinjenje predstavlja izostanak pravog odgovora od strane države i kršenje prava žrtve.

Problem u vezi sa prijavljivanjem nasilja Komesarijatu za izbeglice i migracije je i taj, što je odluka nadležnih u centru najčešće (bar bila do 2017. godine) premeštanje i to žrtve – žene u drugi centar, što je postupak koji takođe može delovati i tekako obeshrabrujuće kada je u pitanju „saradnja” žrtve u postupku. Naravno, opravdano je i ovakvo postupanje, ali samo ako je u najboljem interesu žrtve, a naročito imajući u vidu da postoji mogućnost (pa i obaveza, ako je učinjena adekvatna procena rizika) određivanja hitne mere koja podrazumeva udaljenje mogućeg nasilnika (u skladu sa odredbama Zakona o sprečavanju nasilja u porodici). Sagovornica iz Komesarijata za izbeglice i migracije kaže: *Kad se utvrdi da postoji nasilje, pozove se policija... A u dogovoru centra i policije prebaci se nasilnik ili žrtva u drugi centar... Akcenat je na policiji. Mi ne možemo da ulazimo u njihov sektor nadležnosti.*

U nekim slučajevima, Komesarijat preuzima ulogu centra za socijalni rad i sam, bez procene i predloga centra za socijalni rad premešta žrtvu, čak i kada je u pitanju dete. Kada se slučaj nasilja prijavi policiji ili tužilaštvu, trebalo bi poštovati procedure koje su jasno definisane Zakonom o sprečavanju nasilja u porodici (i drugim zakonima) koji određuje nadležnost za procenu rizika i određivanje preventivnih mera. S obzirom na to da se ovaj zakon primenjuje već godinu dana, nema opravdanja za njegovo neprimenjivanje u slučaju migrantske i izbegličke populacije.

Interesantno je i to (prema rečima sagovornice iz Višeg javnog tužilaštva u Vranju) što nijedna prijava nije stigla od radnika zdravstvenih službi niti od Centra za socijalni rad, a zanemarljiv je broj prijavi uprava prihvatnih centara ili azilnih centara. Na teritoriji VJT Vranje prijave za krivična dela sa elementima nasilja su dolazile najčešće iz centra Preševo, što verovatno ima veze sa tim što u ovom centru postoji policijsko obezbeđenje.

Svi sagovornici su naročito istakli problem nedostatka adekvatnih prevodilaca za određene jezike što je od izuzetnog značaja u fazi otkrivanja i prijavljivanja krivičnog dela. Poznata je i praksa grubog kršenja prava na prevodioca u okvirima prekršajnog postupka, u kojima je često konstatovano u zapisniku da okrivljeni razume jezik, a pomentui postupci su okončavani i kažnjavanjem okrivljenih zbog nezakonitog prelaska granice i nezakonitog boravka na teritoriji Srbije (Dragičević-Dičić, Vuković-Stanković, Petrović, 2016: 22-23).

U centrima nema stalnih prevodilaca, već se najčešće koriste usluge nevladinih organizacija. Prema dobijenim podacima, u pojedinim centrima se od strane uprave kao prevodioci koriste lica iz izbegličke populacije što otvara pitanja

kvaliteta prevoda, odnosno slobodne interpretacije izjave žrtve, ali poverenja žrtve, poverljivosti datih izjava.

Do usložnjavanja situacije je došlo kada su krajem 2017. godine terenski socijalni radnici izgubili dozvolu da rade svakodnevno unutar centara (zapravo isteklo je važenje projekata međunarodnih organizacija preko koga su bili angažovani), iako su imali važnu ulogu u blagovremenom otkrivanju i postupku zbrinjavanja žrtava nasilja. Od centra za socijalni rad u Preševu dobijen je podatak da je od početka migrantske krize bilo nekoliko prijava prema kojima su maloletni migranti bili žrtve nasilja a koje su dobijene od terenskih socijalnih radnika, te da nakon prestanka njihovog rada, od uprave područnih centara nije dobijena nijedna prijava. Prema poslednjim dobijenim informacijama Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja je angažovalo nove terenske radnike od aprila 2018. godine, takođe vezane za finansirani projekat. Problem je što se ne radi o licima koja su već radila taj posao i imaju potrebna iskustva i znanja, koja su prošla obuku. Ovakvo postupanje vodi rasipanju ljudskih i materijalnih resursa, a projektno finansiranje terenskih radnika svakako ne doprinosi održivosti rada službe.

Prema predstavnicima nevladinih organizacija, problem je i to što Komesarijat za izbeglice i migracije restriktivno odobrava prisustvo predstavnika nevladinih organizacija čiji je primarni zadatak da obezbede pomoć izbeglicama, a posebno ugroženim i ranjivim grupama. Istaknuto je da se posebno ograničava prisustvo onih nevladinih organizacija koje su uporne u prijavljivanju događaja nasilja. Nejasno je odakle ovaj mandat Komesarijatu, naročito imajući u vidu da međunarodni standardi pozivaju na aktivnu saradnju nadležnih državnih organa i ustanova sa nevladinim organizacijama.

Uočene su razlike i u radu samih centara, te se stiče utisak da nema jednakih standarda za sve centre, da je nejednaka obučenost zaposlenih, a da se uočeni primeri dobre prakse najčešće mogu pripisati entuzijazmu i posvećenosti pojedinih zaposlenih. Sagovornica iz nevladinog sektora kaže: *Uprave centara se ponašaju neujednačeno. Imate one koji neće da reaguju – to su njihova posla! Zavisí vam od osobe do osobe, bukvalno koja je u smeni. Imate one koji kažu – što da zovem policiju, to je njihova stvar, posvađali se, pa šta, da ne gubimo vreme svoje i drugih institucija, oni će se pomiriti. Ima i onih koje reaguju, a reakcija je različita. Neko se trudi da poštuje proceduru, a drugi i ne baš. Ima onih koji misle da mogu da zamene sistem.*

Za prepoznavanje žrtve rodno zasnovanog nasilja i trgovine ljudima nesumnjivo su od izuzetnog značaja su senzibilnost i obučenost onih koji dolaze, naročito u prvi kontakt sa žrtvom, te njihovo blagovremeno i pravilno postupanje. Imajući to u vidu, Zaštitnik građana je istraživao u kojoj meri se sprovode obuke o zaštiti žena od nasilja u porodici i partnerskim odnosima i kako se prati efikasnost obuke i primena novostečenih znanja u radu. Ocena stanja, sadržana u Posebnom izveštaju Zaštitnika građana o obukama za sticanje i unapređenje znanja i kompetencija za prevenciju, suzbijanje i zaštitu žena od nasilja u porodici i partnerskim odnosima (Zaštitnik građana, 2016) jeste da postoje

neujednačenosti u broju obuka postupajućih službenika u različitim sistemima, broj obuka je nedovoljan, nedovoljno se organizuju multidisciplinarne obuke, ne postoje evidencije o tome ko se na obuke upućuje, stečeno znanje i njegova primena u praksi se ne proveravaju.

Veliki broj sagovornika je isticao da i kada dođe do prijave nasilja nadležnima u prihvatnim centrima i centrima za azil, zaposleni obeshrabe žrtvu da slučaj prijavi policiji, ne pozovu centar za socijalni rad niti obezbede da lekarske službe pregledaju lice i konstatuju povrede, te da sami vrše preseljenje nasilnika, ali tako da se ne obezbedi njegova kontrola i uticaj na žrtvu.

Žrtva, odnosno oštećeni se ne obaveštava ni o tome kojoj se organizaciji može obratiti za psihološku ili drugu vrstu pomoći, a takve informacije su i te kako potrebne ovim licima i najbolje bi bilo da ih subjekt sa kojim žrtva najpre dođe u kontakt pruži (to je obično policija). Naime, žrtvama su, prema istraživanjima¹⁸, najvažnije informacije, kako o postupku i njegovom toku, odnosno o ulozi u postupku, tako i o pomoći koju mogu da očekuju (Ajduković, Mrčela, Turković, 2007: 20). Najbolje su se pokazali oni sistemi u kojima policijski službenici imaju zakonsku obavezu da pruže određena opšta obaveštenja žrtvi (Brienen, Hoegen, 2000: 1159).

5. ZAVRŠNI OSVRT

Migranti i izbeglice koji ostaju „zarobljeni” u Srbiji nalaze se u teškoj situaciji, jer većina ne želi da oстане, ali je zbog teške propustljivosti granica ka Evropskoj uniji na to primorana. Imajući u vidu da se radi o osobama koje spadaju u naročito osetljivu društvenu grupu, jer se radi o licima koja napuštaju zemlje porekla ili boravišta zbog oružanih sukoba ili drugih teških prilika, a pripadaju i drugačijim kulturnim obrascima, jasno je da se u Srbiji, koja je takođe opterećena brojnim političkim i ekonomskim problemima, nalaze u nezavidnoj poziciji i da ih, građani Srbije, neretko smatraju „drugima”, pa i uljezima koji dodatno usložnjavaju i otežavaju ionako tešku situaciju u zemlji. Tako se ti „drugi” smatraju dodatnim, neželjenim teretom, pa se i tretiraju drugačije čak i od strane predstavnika državnih organa i institucija. Sa jedne strane, polazi se od pretpostavke da se radi o ljudima koji ne žele da ostanu u Srbiji i koji će u jednom trenutku napustiti njenu teritoriju, pa je dovoljno pomoći im u zadovoljenju osnovnih potreba (smeštaj, hrana, hitna medicinska pomoć), a sa druge strane, kada je već i postalo jasno da će se ovde duže zadržati – polazi se od saznanja vezanih za njihovu, drugačiju kulturu koju obeležava i nasilje u porodici ili partnerskoj relaciji, nemogućnost izbora bračnog partnera, te prinuda na zaključenje braka, kao i druge prakse koje nisu prisutne čak ni u srpskoj tradiciji i kulturi (sakaćenje ženskog polnog organa, “dečaci za zabavu” i

¹⁸ Podaci prezentovani na konferenciji *Prava žrtava seksualnog i partnerskog nasilja* (u organizaciji Autonomnog ženskog centra iz Beograda, uz podršku norveškog Ministarstva inostranih poslova, 31. oktobar 2011, Beograd).

dr.) kojima se opravdava neadekvatno postupanje, neretko sa obrazloženjem da se to čini u najboljoj nameri.

Već sama ta dihotomja – mi i oni-drugi, drugačiji, kao i pretpostavka i nada da će ti „drugi” otići i postati tuđa briga, jasno ukazuje na opasnosti od drugačijeg pogleda i na pojave koje ulaze u sastav krivičnog dela trgovina ljudima ili drugih oblika rodno zasnovanog nasilja, te na praksu čak i državnih organa i institucija koje će svoja ovlašćenja i štaviše obaveze u vezi sa reagovanjem i pružanjem zaštite drugačije tumačiti. Čak i kada su u pitanju pravila koja treba da važe za sve, koja treba da obezbede zaštitu osnovnih ljudskih prava bez obzira na to da li su na strani žrtve domaći državljani ili stranci – migranti i izbeglice.

Kao objašnjenje za neadekvatno funkcionisanje sistema u vreme migranske krize na vrhuncu navodila se nemogućnost reagovanja u situaciji kada je ogroman broj ljudi prelazio granicu sa jedinom željom da nastavi put dalje, a nije bilo dovoljno resursa, ljudskih, materijalnih, nije bilo dovoljno iskustva i uopšte – mogućnosti da se svaki pojedini slučaj ispita, da se uoče i prepoznaju osnovi sumnje da se radi o trgovini ljudima ili nekom drugom obliku rodno zasnovanog nasilja. Međutim, problem je to što postoje indikatori koji pokazuju da sistem nije profunkcionisao na pravi način ni kada je parališući talas migracija prošao, oslabio i kada je bilo za očekivati da će stabilniji sistem, ojačan iskustvom funkcionisati kako treba i odgovoriti na potrebe ove ranjive grupe ljudi, naročito žena i dece u sferi zaštite od nasilja.

Iz gore iznetih navoda i objašnjenja sagovornika, kao i statističkih podataka, moglo bi se zaključiti da nedostaju interesovanje i adekvatni mehanizmi prepoznavanja žrtava, te prijavljivanja dela. Nema odnosa poverenja niti se teži njegovom uspostavljanju, osnaživanju žrtava i podršci da delo prijave ili o njemu govore, ne obezbeđuju se drugi dokazi, a ne mogu se zanemariti ni nedovoljna edukovanost o rodno zasnovanom nasilju i pravilima postupanja, nesenzibilisanost i opterećenost predrasudama, ali i neadekvatna saradnja nadležnih i pozvanih da pomognu. Tako je očigledno najlakše „okriviti” žrtvu i kulturu iz koje potiče.

Na kraju, valja podsetiti još jednom da izjava žrtve nije jedini dokaz u postupku, niti od njene volje može zavisiti pokretanje, odnosno vođenje postupka, te je neophodno proaktivno postupati u otkrivanju dela i prepoznavanju žrtava trgovine ljudima i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja, te ispoštovati međunarodnopravne obaveze, kao i one predviđene nacionalnim pravom i brojnim protokolima o postupanju. Takođe, žrtva postoji i ako ne bude krivičnog postupka i kao takvoj joj pripadaju prava na pomoć i zaštitu.

LITERATURA

- (1). Ajduković, D., Mrčela, M., Turković, K. (2007) Podrška žrtvama i svjedocima kaznih djela u Republici Hrvatskoj. Zagreb: UNDP.

- (2). Brienen, M.E.I. Hoegen, E.H. (2000) Victims of crime in 22 European criminal justice systems: *the implementation of Recommendation (85)11 of the Council of Europe on the position of the victim in the framework of criminal law and procedure*. Nijmegen: Wolf Legal Productions.
- (3). Brunovskis, A., Surtees, R. (2017) Vulnerability and exploitation along the Balkan route: Identifying victims of human trafficking in Serbia. Oslo: Fafo.
- (4). Ćirić, J., Knežić, B. (2016) Migranti kroz Srbiju: na putu opstanka. U: Ćirić, J., Knežić, B. (prir.) Migranti na raskršću ili bespuću zemlje Srbije. Beograd: Institut za uporedno pravo, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Regionalno predstavništvo Ruske humanitarne misije na Balkanu, str. 267-278.
- (5). Dragičević-Dičić, R., Vuković-Stanković, M. i Petrović, L. (2016) Primena načela nekažnjavanja izbeglica u prekršajnom postupku, Beograd: Beogradski centar za ljudska prava.
- (6). Jovanović, S. (2016) Problemi ostvarivanja zaštite maloletnih migranata u riziku od trgovine ljudima: naša ili tuđa ‘migrantska kriza’? U: Ćirić, J., Knežić, B. (prir.) Migranti na raskršću ili bespuću zemlje Srbije. Beograd: Institut za uporedno pravo, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Regionalno predstavništvo Ruske humanitarne misije na Balkanu, str. 167-176.
- (7). Jovanović, S., Savić, M. (2008) Nacionalni mehanizam upućivanja žrtava trgovine ljudima u Srbiji. Beograd: Atina - Udruženje građana za borbu protiv trgovine ljudima i svih oblika nasilja nad ženama.
- (8). Knežić, B., Vidanović, V. (2011) Problemi azilanata u Srbiji. Srpska politička misao, vol. 34(4), str. 421-440.
- (9). Maksimović, T. i dr. (2017) Podrška smanjenju kršenja ljudskih prava migranata. Beograd: Udruženje sudija prekršajnih sudova.
- (10). Marković, J., Cvejić, M. (2017) Nasilje nad ženama i devojčicama u izbegličkoj i migrantskoj populaciji u Srbiji, Beograd: Atina - Udruženje građana za borbu protiv trgovine ljudima i svih oblika nasilja nad ženama.
- (11). Morača, T. (2014) Migranti i migrantkinje u lokalnim zajednicama u Srbiji. Beograd: Atina - Udruženje građana za borbu protiv trgovine ljudima i svih oblika rodno zasnovanog nasilja nad ženama.

IZVEŠTAJI

- (1) Beogradski centar za ljudska prava (2018) *Pravo na azil u Republici Srbiji 2017*. <http://azil.rs/pravo-na-azil-u-republici-srbiji-2017/> (pristupljeno 1. 9. 2018)
- (2) Beogradski centar za ljudska prava (2018) Izbeglička situacija u Srbiji u avgustu 2018. godine, <http://azil.rs/> (pristupljeno 1. 9. 2018)
- (3) Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima, Statistički izveštaji o trgovini ljudima u Srbiji, <http://www.centarzztlj.rs/index.php/statistika> (pristupljeno 20. 8. 2018)
- (4) Committee against Torture, Concluding observations on the second periodic report of the Republic of Serbia, <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPPRiCAqhKb7yhskPzZ7qqLIMiSsYYpjvQncppZ1Nq6xPjYePRKLFQ1ZNSnmJYaSrGl46Ce2sCAjC%2B1rN3YxuxGlerpjPenzqCgPcH4QoyqHape1tU7cDyxfxf> (pristupljeno 14. 8. 2018)
- (5) Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings - GRETA (2018) *Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on*

- Action against Trafficking in Human Beings by Serbia. Second Evaluation Round.* Stasbourg.
- (6) Podaci prezentovani od strane dr Slađane Jovanović na konferenciji *Prava žrtava seksualnog i partnerskog nasilja* (u organizaciji Autonomnog ženskog centra iz Beograda, uz podršku norveškog Ministarstva inostranih poslova, 31. oktobar 2011, Beograd).
 - (7) U.S. Department of State Trafficking in Persons Report 2016
 - (8) <https://www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/2016/> (pristupljeno 20. 8. 2018)
 - (9) U.S. Department of State, Trafficking in Persons Report 2017.
 - (10) <https://www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/2017/> (pristupljeno 20. 8. 2018)
 - (11) Komesarijat za izbeglice i migracije (2016) Migracioni profil Republike Srbije za 2015. godinu. Beograd: Komesarijat za izbeglice i migracije
 - (12) Komesarijat za izbeglice i migracije (2017) Migracioni profil Republike Srbije za 2016. godinu. Beograd: Komesarijat za izbeglice i migracije
 - (13) Tanjug, „Opada broj migranata u Srbiji“, 4. 4. 2018, <http://www.021.rs/story/Info/Srbija/185665/Opada-broj-migranata-u-Srbiji.html> (pristupljeno 28. 8. 2018)
 - (14) Zaštitnik građana, Nacionalni mehanizam za prevenciju torture, *Praćenje postupanja nadležnih organa prema migrantima i tražiocima azila u RS, Izveštaj o posetama prihvatnim centrima u Principovcu, Šidu i Adaševcima*, del. br. 48887, 12. 12. 2016.
 - (15) Zaštitnik građana, Nacionalni mehanizam za prevenciju torture, *Praćenje postupanja nadležnih organa prema migrantima i tražiocima azila u RS, Izveštaj o poseti Centru za azil u Krnjači*, del. br. 25607, 3. 7. 2017
 - (16) Zaštitnik građana (2016) Posebni izveštaj Zaštitnika građana o obukama za sticanje i unapređenje znanja i kompetencija za prevenciju, suzbijanje i zaštitu žena od nasilja u porodici i partnerskim odnosima, <http://ombudsman.rs/index.php/izvestaji/posebnii-izvestaji/4613-2016-02-26-10-48-42> (pristupljeno 7. 9. 2018)

ZAKONI

- (1) Krivični zakonik, „Službeni glasnik RS“, br. 85/05, 88/05 - ispr., 107/05 - ispr., 72/09, 111/09, 121/12, 104/213, 108/14 i 94/2016.
- (2) Zakon o azilu i privremenoj zaštiti, „Službeni glasnik RS“, br. 24/2018.
- (3) Zakon o dopuni Zakona o ratifikaciji Opcionog protokola uz Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka, „Službeni glasnik RS“, br. 7/2011.
- (4) Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima, „Službeni glasnik RS - Međunarodni ugovori“, br. 19/2009.
- (5) Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, „Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori“, br. 12/2013.
- (6) Zakon o sprečavanju nasilja u porodici, „Službeni glasnik RS“, br. 94/2016.
- (7) Zakonik o krivičnom postupku, „Službeni glasnik RS“, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 i 55/2014.

REASONS FOR NON-REPORTING VIOLENCE AGAINST WOMEN AND CHILDREN IN RECEPTION AND ASYLUM CENTERS IN SERBIA

The author presents the factors for non-reporting violence against women and children in reception centers and asylum centers in Serbia, as evidenced by the results of recently conducted empirical research organized by NGO Atina. Reports of the European Commission, the US Department of State, the Ombudsman of the Republic of Serbia, as well as from non-governmental organizations indicate the presence of gender-based violence in the migrant/refugee population in Serbia (from 2015 to date). The violence has not been recognized and/or not reported, and there has been an absence of adequate state response regarding obligation to protect victims and sanction the perpetrators (in accordance with international legal requirements and recommendations). Victims of trafficking in human beings have not been identified, domestic violence has not been reported, blaming the victims themselves (for they wouldn't or may not speak about their own victimization). Such an approach has been burdened with prejudices related to diversity in cultural and religious patterns, and often relies on the „best intentions“ of those who should act in accordance with international and national legal provisions that do not make the difference between the domicile population and the migrant one when it comes to protection against violence.

KEY WORDS: victims / women / children / migrants / refugees / gender-based violence